

8 Πανελλήνιο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση & Πολιτισμός
στον 21ο αιώνα

13-14 Μαΐου
2023

ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΕΛΕΝΗ Κ. ΚΥΡΙΩΤΗ

ekirioti@hotmail.com

Περίληψη

Η παρούσα παρουσίαση αφορά την εκπόνηση ενός εκπαιδευτικού πολιτιστικού προγράμματος με αφορμή τη συμπλήρωση 100 χρόνων από την Μικρασιατική καταστροφή. Υλοποιήθηκε σε σχολείο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της ελληνικής επαρχίας κατά την προηγούμενη σχολική χρονιά. Με στόχο την ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τα γεγονότα της περιόδου εκείνης πραγματοποιήθηκε μια σειρά δραστηριοτήτων μέσα σε άτυπα περιβάλλοντα μάθησης, που σχετίζονταν με τα καλλιτεχνικά πονήματα κατοίκων της περιοχής προσφυγικής καταγωγής

- Λέξεις - κλειδιά : Τέχνη, Προσφυγιά, Βιωματική Μάθηση, Άτυπα περιβάλλοντα μάθησης, Εμπλοκή κοινότητας στη μαθησιακή διαδικασία

Εισαγωγή

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκπονήθηκε με αφορμή τη συμπλήρωση 100 χρόνων από την Μικρασιατική καταστροφή. Υλοποιήθηκε σε δημόσιο σχολείο Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της ελληνικής επαρχίας κατά την προηγούμενη σχολική χρονιά. Με στόχο την ενημέρωση των μαθητών μας της Γ΄ Λυκείου σχετικά με τα γεγονότα της δύσκολης και συνάμα τραγικής εκείνης χρονικής περιόδου – στα πλαίσια του μαθήματος της Ιστορίας του Νεότερου και Σύγχρονου Κόσμου - πραγματοποιήθηκε μια σειρά δραστηριοτήτων μέσα σε άτυπα περιβάλλοντα μάθησης, που σχετίζονταν με τα καλλιτεχνικά πονήματα κατοίκων της περιοχής μας προσφυγικής καταγωγής, προσφέροντας τους, παράλληλα, ένα άνοιγμα προς την τοπική κοινότητα.

Εισαγωγή

Αναλυτικότερα, στόχοι αυτού του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι:

➤ Η ιστορική ευαισθητοποίηση

Μέσω του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι μαθητές μπορούν να μάθουν για την ιστορία της Μικρασιατικής Καταστροφής και να ευαισθητοποιηθούν για το πόσο σημαντικό είναι να διατηρήσουμε τη μνήμη των προηγούμενων γενεών. Παράλληλα, το πρόγραμμα αυτό μπορεί να τους βοηθήσει να κατανοήσουν τη σημασία της για την ιστορία της Ελλάδας αλλά και τη συμβολή της στη δημιουργία της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

➤ Ανάπτυξη κριτικής σκέψης σχετικά με τις αιτίες και τις συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής.

➤ Η επαφή με διάφορες πτυχές τέχνης – γλυπτική, ζωγραφική, μουσική, ποίηση

Οι μαθητές θα έρθουν σε επαφή με διάφορες μορφές τέχνης μέσα από την εκπαιδευτική αυτή επίσκεψη στα εργαστήρια των προσφύγων καλλιτεχνών

➤ Ενίσχυση της ταυτότητας και της αυτοσυνείδησης

Το πρόγραμμα μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τις ρίζες της κοινότητάς τους και να ενισχύσει την αυτοπεποίθησή τους.

Εισαγωγή

Η προαγωγή της πολιτισμικής ποικιλότητας

Το πρόγραμμα μπορεί να δείξει στους μαθητές πόσο πολυποίκιλη ήταν η Μικρασιατική κοινότητα και πόσο πλούσια ήταν η κουλτούρα της. Κατά συνέπεια οι μαθητές να γνωρίσουν τις διάφορες εκφάνσεις του λαϊκού βίου και πολιτισμού, τις συνήθειες, τη μαγειρική, τα ήθη και τα έθιμα των προσφύγων.

➤ Ανάπτυξη της ενσυναίσθησης μέσα από τις μαρτυρίες των κατοίκων προσφυγικής καταγωγής

Οι μαθητές θα αντιληφθούν τις προκλήσεις, τις δυσκολίες και τα εμπόδια που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες, καθώς προσπαθούσαν να αναζητήσουν ασφάλεια και να ξεκινήσουν τη νέα τους ζωή

➤ Ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων

Το πρόγραμμα μπορεί να προωθήσει τη συνεργασία και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των μαθητών, ενώ μπορεί να ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή τους, την ανάπτυξη διαλόγου και τεκμηριωμένης επιχειρηματολογίας. Παράλληλα, θα συμβάλλει στην ενθάρρυνση της ανεξάρτητης έρευνας και της ανάπτυξης ερευνητικών δεξιοτήτων σχετικά με το θέμα.

➤ Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. και εφαρμογές τους (όπως αναζήτηση στο διαδίκτυο, μελέτη συγκεκριμένων ιστοσελίδων, δημιουργία παρουσιάσεων κλπ).

Θεωρίες μάθησης στις οποίες στηρίζεται το διδακτικό σενάριο

Τόσο κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής αυτής επίσκεψης αλλά και μετά το πέρας της είχαμε τη χαρά να ανακαλύψουμε πως μπορεί η βιωματική / διερευνητική μάθηση να πραγματοποιεί εκτός της παραδοσιακής σχολικής αίθουσας μέσω εκπαιδευτικών πρακτικών που στοχεύουν στη δημιουργία μαθησιακών εμπειριών μέσα από δραστηριότητες και καθημερινές καταστάσεις, προκειμένου τα παιδιά να κατανοήσουν καλύτερα τα θέματα που διδάσκονται στην τάξη . Άλλωστε, σύμφωνα με τον Piaget (1973) ο μαθητής δεν μπορεί να μάθει κάτι και να το κατανοήσει απλά λαμβάνοντας πληροφορίες από άλλους. Αντ' αυτού, θα πρέπει να ζήσει την εμπειρία ο ίδιος και να επεξεργαστεί τις πληροφορίες με βάση τη δική τους οπτική των πραγμάτων, που τους περιβάλλουν. Πρόκειται, λοιπόν για τη γνωστή θεωρία του εποικοδομητισμού με πολλές εφαρμογές στους τομείς της εκπαίδευσης, καθώς υποστηρίζει ότι οι μαθητές πρέπει να είναι ενεργοί συμμετέχοντες στη διαδικασία μάθησης και να επεξεργάζονται τις πληροφορίες με βάση τη δική τους κατανόηση και αντίληψη.

Θεωρίες μάθησης στις οποίες στηρίζεται το διδακτικό σενάριο

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και ο Brunner (1966) διατυπώνοντας την άποψη ότι ο μαθητής διαδραματίζει έναν ενεργό ρόλο στην απόκτηση νέων γνώσεων και δεξιοτήτων συνδυάζοντας τη συζήτηση με την ανάλυση και την αξιολόγηση των εμπειριών του.

Επιπρόσθετα, σπάζοντας τα «δεσμά» της παραδοσιακής διδασκαλίας και φέρνοντας στο προσκήνιο τις αρχές της ενεργητικής μάθησης, προχωρήσαμε στην υλοποίηση αυτού του εκπαιδευτικού προγράμματος μέσα σε άτυπα περιβάλλοντα μάθησης και μάλιστα με μεγάλη επιτυχία. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς πως τα αυτά τα περιβάλλοντα μπορούν να παρέχουν μια πλούσια εμπειρία μάθησης επιτρέποντας στους μαθητές να ανακαλύπτουν τα πράγματα μόνοι τους με βάση τις δικές τους ανάγκες και επιθυμίες (Γεωργιάκης, 2018). Συγχρόνως, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τις δεξιότητες τους μέσω πολλαπλών πηγών και να εξερευνούν το περιβάλλον τους.

Θεωρίες μάθησης στις οποίες στηρίζεται το διδακτικό σενάριο

Άλλωστε, ως άτυπα περιβάλλοντα μάθησης αναφέρονται τα μέρη εκτός της κλασικής αίθουσας διδασκαλίας, όπου οι μαθητές μπορούν να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες μέσω πρακτικής εμπειρίας και ενεργού συμμετοχής σε δραστηριότητες (Αγγελίδης & Αβρααμίδου, 2011). Τα άτυπά περιβάλλοντα μάθησης μπορεί να είναι οποιοδήποτε μέρος έξω από την αίθουσα διδασκαλίας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για μάθηση, όπως πάρκα, μουσεία, βιβλιοθήκες, θέατρα, στούντιο τέχνης, κλπ.

Ταυτόχρονα, μπορούν να ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή και τη συνεργασία των μαθητών, την περιέργεια και τη δημιουργικότητα τους, καθώς και να βελτιώσουν την επικοινωνία και την καλύτερη κατανόηση των διαφόρων θεμάτων, προκειμένου να αναπτύξουν μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του θέματος και να ενισχύσουν την αυτονομία και την αυτοπεποίθησή τους – γεγονός που το διαπιστώσαμε ιδίοις όμμασι με μαθητές, που μέσα στη σχολική τάξη αδιαφορούσαν, να δείχνουν τώρα πραγματικό ενδιαφέρον για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Θεωρίες μάθησης στις οποίες στηρίζεται το διδακτικό σενάριο

Συν τοις άλλοις, μέσω αυτού του εκπαιδευτικού προγράμματος πραγματοποιήθηκε και το άνοιγμα του σχολείου μας προς την κοινότητα. Μέσω της επιτόπιας επίσκεψής μας στον προσφυγικό συνοικισμό, τοποθετημένου στην άκρη του χωριού, οι μαθητές γνώρισαν και είδαν όσα είχαν διαβάσει ή ακούσει και μέσα από τις αφηγήσεις προσφύγων δεύτερης και τρίτης γενιάς είχαν την ευκαιρία να δουν ένα κομμάτι της Τοπικής Ιστορίας του Προσφυγικού Ελληνισμού να ζωντανεύει προς τα μάτια τους. Κατά συνέπεια η σχέση μαθητών – κοινότητας υπήρξε δυναμικά αμφίδρομη στηριζόμενη στη γνωστή ρήση – « Να μαθαίνουν οι νέοι και να θυμούνται οι γηραιότεροι» - αλλά και στην έκδηλη συγκίνηση στα πρόσωπα των συγχωριανών μας προσφυγικής καταγωγής που μας χαιρέτισαν με την ευχή να μην ξεχάσουμε την ιστορία των προγόνων τους που ζούσαν εκεί « Στα Πρόσφυγα» στην άκρη τότε του χωριού».

Εργαλεία – Πηγές / Προϋποθέσεις υλοποίησής του σεναρίου

- Κινητές συσκευές τηλεφωνίας
- QR Codes
- Αρχεία της εποχής
- Εφημερίδες της εποχής
- Φύλλο σταυρόλεξου
- Φύλλο με τις μαρτυρίες των προσφύγων κατοίκων της περιοχής για την δραματοποίηση

Πορεία διδακτικού σεναρίου

Έχοντας, λοιπόν, ως εφόρμηση τη σχετική θεματική ενότητα του σχολικού εγχειρίδιου ξεκινήσαμε την περιήγησή μας από τη μικρή πλατεία του προσφυγικού συνοικισμού του χωριού μας τα λεγόμενα «Πρόσφυγα», όπου με τους μαθητές μας πραγματοποιήσαμε μια ιστορική αναδρομή μέσα από μια πληθώρα εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων εστιάζοντας τόσο στην άφιξη αλλά και στην εγκατάσταση των προσφύγων στο χωριό, την τοπογραφία των «χαμένων» πατρίδων τους αλλά προπάντων στις σχέσεις τους με τους ντόπιους μέσα από αυθεντικές μαρτυρίες και στο «μπόλιασμα» της τοπικής κοινωνίας με μικρασιάτικα στοιχεία σε πολλούς τομείς – μουσική, καθημερινή ζωή, μαγειρική κ.α.

Πορεία διδακτικού σεναρίου

Για την επίτευξη του σκοπού αυτού χρησιμοποιήσαμε QR Codes για τη διαδικτυακή περιήγηση των μαθητών σε πλούσιο φωτογραφικό και ιστορικό υλικό σχετικά με τη Μικρασιατική καταστροφή, τα όσα συνέβησαν κατά την εγκατάσταση των προσφύγων αλλά και τα γεγονότα που ακολούθησαν (π.χ. ο τρόπος επιλογής της τοποθεσίας εγκατάστασής τους, οι συνθήκες διαβίωσης τους, οι σχέσεις με τους ντόπιους κ.α.).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε για τους μαθητές μας η ανάγνωση εφημερίδας της εποχής, όπου αναφέρονταν οι αντιδράσεις των ντόπιων κατοίκων κατά την εγκατάσταση των προσφύγων στην περιοχή τους. Ωστόσο, περισσότερο τους συγκίνησε και τους γοήτευσε η λίστα με τα ονόματα των προσφύγων, τις ηλικίες, τα επαγγέλματά τους, την ημερομηνία και τον τόπο γέννησής τους. Στα αρχεία αυτά αρκετοί μαθητές αναγνώρισαν τα ονόματα συγγενών τους, φίλων ή συγχωριανών τους.

Παράλληλα, δόθηκε στους μαθητές μας ανά ομάδες – προκειμένου να εργαστούν ομαδοσυνεργατικά - ένα σταυρόλεξο προς επίλυση με ορισμούς που αφορούσαν ήθη, έθιμα αλλά και την ντοπιολαλιά της νότιας πλευράς του νησιού, που τους κινητοποίησε αλλά και ταυτόχρονα τους διασκέδασε.

Πορεία διδακτικού σεναρίου

Τέλος, μέσω της δραματοποίησης τα παιδιά διάβασαν τις καταγεγραμμένες μαρτυρίες των προσφύγων – τα όσα βίωσαν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του ξεριζωμού, κατά την εγκατάστασή τους αλλά και το πόσο διαφορετικά ήταν τα ήθη και τα έθιμα μα και ο τρόπος ζωής των προσφύγων (π.χ. η διακόσμηση του σπιτιού, η ατομική καθαριότητα, το φαγητό, η αλιεία, καθώς οι ντόπιοι αν και νησιώτες δεν ασχολούνταν με το ψάρεμα κ.α.) από τα όσα συνάντησαν στη νέα τους πατρίδα. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε στους μαθητές μας η ιστορία με τα ψάρια που λέγονται ζαργάνες, που όταν οι πρόσφυγες αλιείς πήγαν να τα πωλήσουν σε ορεινό χωριό της περιοχής, οι κάτοικοι του φώναζαν πως τους έφεραν να τους πουλήσουν φίδια λόγω του μακρόστενου σχήματός τους.

Πορεία διδακτικού σεναρίου

Στη συνέχεια στα πλαίσια της ενότητας «Τέχνη και Προσφυγιά» επισκεφτήκαμε το καλλιτεχνικό εργαστήριο του κου Κωνσταντίνου Λόβουλου, ενός εξαιρετου, αυτοδίδακτου καλλιτέχνη μικρασιατικής καταγωγής, ο οποίος μας μίλησε για τις δικές του μνήμες από το ξεριζωμό και την εγκατάσταση της δικής του οικογένειας στο χωριό μας. Στο χώρο αυτό οι μαθητές μας ξεναγήθηκαν στην υπέροχη έκθεση γλυπτικής, ξυλογλυπτικής και ψηφιδωτών παρατηρώντας πως οι απλές και λιτές γραμμές δίνουν ζωή στο μάρμαρο και στο ξύλο ελιάς μεταμορφώνοντάς τα σε μοναδικά έργα τέχνης. Μάλιστα είχαν την ευκαιρία να εργαστούν μαζί του γνωρίζοντας τα μυστικά της γλυπτικής τέχνης και δημιουργώντας μικρά μαρμάρινα κομψοτεχνήματα.

Πορεία διδακτικού σεναρίου

Τελευταίος σταθμός του εκπαιδευτικού προγράμματος μας αποτέλεσε η παραλία των χωριού και συγκεκριμένα το κατάστημα των προσφυγικής καταγωγής Αφών Αργυρόπουλων. Εκεί οι μαθητές μας απόλαυσαν τη φιλοξενία και τη ζεστή ατμόσφαιρα του καταστήματος ακούγοντας τον κόν Νικόλαο Αργυρόπουλο να τους εξιστορεί « Χαρακιώτικες» ιστορίες. Στο κατάστημα αυτό, που λειτουργεί και ως μια ιδιόμορφη έκθεση ζωγραφικής και φωτογραφίας, ο πολυτάλαντος Νικόλαος Αργυρόπουλος – και αυτός αυτοδίδακτος - μύησε τους μαθητές μας στον κόσμο της ζωγραφικής τέχνης μιλώντας τους για τους πίνακες που φιλοτέχνησε χρησιμοποιώντας λαδομπογιές και εφαρμόζοντας την κυκλική οικονομία στην πράξη δίνοντας καινούρια πνοή σε ήδη χρησιμοποιημένα αντικείμενα.

Πορεία διδακτικού σεναρίου

Ωστόσο, είχαμε τη μεγάλη χαρά να ακούσαμε και τα ποιητικά πονήματα του κου Αργυρόπουλου μέσω της απαγγελίας επιλεγμένων ποιημάτων από τον ίδιο τον ποιητή εκ της ποιητικής συλλογής «*δες, χαμογέλασα ξανά για το χατήρι σου*».

Η εκπαιδευτική μας αυτή εκδήλωση έκλεισε με μια «ιεροτελεστία» γευσιγνωσίας χάρη στην ευγενική προσφορά της κας Μαρίκας Λεμονίδη, γέννημα θρέμμα της προσφυγικής συνοικίας του χωριού μας – καθώς μένει ακόμη στο μικρό προσφυγικό σπιτικό των γονιών της, η οποία με αγάπη και συγκίνηση μας πρόσφερε αυθεντικές «χαρακιώτικες» γεύσεις. Είχαμε, λοιπόν, τη μοναδική ευκαιρία να δοκιμάσουμε δύο ξεχωριστά και πεντανόστιμα μικρασιάτικα γλυκίσματα – την καταπληκτική τριφτή βασιλόπιτα αλλά και την μοναδική χαρακιώτικη βασιλόπιτα με τα σαράντα φύλλα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αγγελίδης, Π. & Αβρααμίδου, Λ. (2011). Ανάπτυξη συμπεριληπτικής εκπαίδευσης μέσα από άτομα περιβάλλοντα μάθησης (17- 42) Στο: Π. Αγγελίδης (επιμ.) *Παιδαγωγικές της Συμπερίληψης*. Αθήνα: Διάδραση
- Γεωργάκης, Ι. (2018). Η πρακτική της βιωματικής μάθησης στα άτομα περιβάλλοντα μάθησης. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 34, 147-166.
 - *Διαλεκτόπουλος Αθ., Πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη στη Θάσο*, Ανακτήθηκε στις 29/3/2022 <https://docplayer.gr/3174604-Prosfyges-apo-ti-mikra-asia-kai-tin-anatoliki-thraki-sti-thaso.html>
 - Piaget, J. (1973). *To understand is to invent: The future of education*. New York: Grossman.
 - Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
 - Bruner, J. S. (1966). *Toward a theory of instruction*. Cambridge, MA: Belknap Press.
- ➡ Συνημμένο εποπτικό υλικό μπορείτε να βρείτε στο vimeo :
- <https://vimeo.com/814012955>

Σας ευχαριστώ
για την
προσοχή σας!

